

Šis tekstas taip pat netrumpas, kaip ir prieš tai buvęs apie Sąjūdžio kai kuriuos neteisingai pateikiamus istorijos puslapius. Bet kam įdomu, tikiuosi, jog perskaitys. Juo labiau, kad čia bus kalbama taip pat ir apie Sąūdį. Bet visų pirma, šis tekstas yra apie Ukrainą ir apie mano sąryšį su Ukraina. Kaip viskas prasidėjo ir, kodėl Ukraina svarbi.

Džiaugiuosi tokiu dėmesiu Ukrainai ne tik tarp žurnalistų, bet ir tarp kitų profesijų žmonių Lietuvoje. Suprantu, kad tam paskatino ir patys įvykiai Ukrainoje, bet labai malonu matyti tą dėmesį, kurį pats ne vienerius metus stengiausi užžiebtį Lietuvoje ir mūsų partnerėse Vakarų valstybėse. Dabar šis dėmesys tikrai yra labai didelis, kaip ir parama viskam, kas vyksta Ukrainoje. Labai džiaugiuosi Lietuvoje, o ypač dar toliau į Vakarus esančiose šalyse išaugusiu suvokimu, kuo Ukraina yra svarbi visiems mums. Gal dabar subręs ir įsitikinimas, kad tokia valstybė, tokia tauta yra verta būti priimta į euroatlantinę bendriją. Nes Ukraina šiomis dienomis daro tokį žygdarbį, kokio matyt, ne viena NATO ar ES šalis kažin, ar ryžtusi daryti. Valstybė ir tauta, pasiryžusi taip atstovėti savo laisvę, nors ją užgriuvo viena galingiausių ir brutaliausių karinių armadų, neturi prašytis būti priimama, o turi būti priimta į NATO ir ES, šiomis dienomis, suteikiant tokį pažadą, bet, pareikalaudant atlikti būtinas reformas. O Vakarai turėtų ne tik suteikti visą reikiamą karinę ir diplomatinę bei gal net ir ekonominę pagalbą Ukrainai, kad pavyktų jai atsilaikyti prieš Putino Rusiją ir putinizmą bei pagelbėti atstatyti šalį po niokojančio karo, rodant tai, kaip pagarbą ir dėkingumą tautai, kuri pasiryžo atsistoti skersai kelio agresoriui, matyt, turėjusiam planus parklupdyti ir visą Europą, o ne tik Ukrainą.

Su Ukraina mane likimas suvedė nuo Sąjūdžio metų. Gal ir nekuklu tai sakyti, bet dabar tai svarbu viską paaiškinant: buvau tas Sąjūdžio žmogus, kuri nuvažiavo ieškoti kontaktų į Ukrainą ir paraginti steigti judėjimą, panašų į Sąūdį ar Estijos liaudies frontą. 1988 m. rudens poros savaitių viešnagės (o turėjo būti pora dienų) Lvovo inteligentų šeimoje neužmiršiu niekada. Jie priėmė šiltai ir svetingai, apgyvendino savo name, suvedė su bičiuliais, bendraminčiais disientais Lvoje, kurie siekė Nepriklausomybės, pakvietė į Lvovą susitikti su manimi, kaip su Sąjūdžio pasiuntiniu ir bičiulius iš Kijevo bei iš kitur.

Kiek galėjau, papasakojau jiems apie Sąūdį, pasidalinau mūsų organizacine patirtimi, sudalyvavau sprendžiant kai kuriuos jiems iškilusius klausimus ir prieš man išvykstant surengėme mitingą Lvovo stadione, kuriame Estijos pavyzdžiu, atvežtu į Lietuvą, laikiau rankoje ne tik mūsų, bet ir ukrainiečių vėliavėlę, tuo metu Ukrainoje dar uždraustą. Prieš tai Estijos atstovai, atvykę į Lietuvą laikė mūsų tautinę vėliavą, kai ji dar buvo uždrausta. Tame mitinge Lvoje dar paraginau prisiminti Ukrainos partizanų atminimą, žuvusių kovoje už laisvę pokario metais. Po kelių dienų iš Lvovo išvažiavau. Dar po kurio laiko Ukrainoje, Kijeve gimė Ruch judėjimas, tačiau negalėjau tada, deja, dalyvauti.

Vis dėlto, nuo to laiko užsimezgė labai šiltas santykis su Ukraina. Nors nebuvo Ruch steigiamajame suvažiavime, bet su Ukrainos demokratais palaikiau glaudžius ryšius ir ne kartą buvau Sąjūdžio metais Kijeve ir kituose Ukrainos miestuose, kai tik to reikėjo.

Vėliau buvo mano darbas Seime. Prezidento V. Adamkaus laikais, dar iki Oranžinės revoliucijos, kai pasirodė Lietuvos užsienio politikos koncepcija, o joje nebuvo nė žodžio apie Ukrainą, pavyko įtikinti, kad toks punktas atsirastų. Vėliau taip jau atsitiko, kad buvau tas žmogus, kuris supažindino su Viktoru Juščenka platesnį Vakarų pasaulį, kaip politiką, kai jis buvo dar tik vienas iš Verhovnaja Rada narių. Įkalbėjau Liberalų Internacionalo vadovybę, kad ji atvyktų į Kijevą susipažinti su V. Juščenka, o po to ir pirmąją Europos parlamento delegaciją. Buvau V. Juščenkos pakviestas dalyvauti jo partijos „Mūsų Ukraina“ suvažiavime, o prasidėjus Oranžinei revoliucijai, ją palaikiau.

Apie visa tai galima pasakoti labai daug. Žinau aplinkybes iš Ukrainos vidaus, o taip pat ir iš Lietuvos bei mūsų partnerių Europoje, kaip iš pradžių nenorėjęs palaikyti Viktoro Juščenkos, prezidentas V. Adamkus į tai įsitraukė ir tapo Oranžinės revoliucijos rėmėju. Nors tai nebuvo garantuota. Lietuvoje tada buvo įtakingas sluoksnis žmonių, kurie palaikė glaudžius santykius su Viktoru Janukovyčiumi. Tas pats ir Euromaidano metu. Iš pradžių prezidentė D. Grybauskaitė nenorėjo jo palaikyti ir sukritikavo studentus, kurie išėjo į gatvę protestuoti bei buvo sumušti. Tačiau palaipsniui ir ji, kaip ir V. Adamkus įsitraukė į Ukrainos reikalus, kurie iki tol buvo jai labai tolimi. Tokį pasikeitimą lėmė įvairūs veiksniai, bet svarbus buvo faktas: palaikymas Ukrainos, kurį nuolat skatinau.

Visos tos aplinkybės, kaip tiek vienas, tiek kitas Lietuvos vadovas įsijungė į Ukrainos įvykius per Oranžinę revoliuciją ar per Euromaidaną iki šiol apipinta netikrais mitais Lietuvoje ir nemažiau iškreipta, nei Sąjūdžio laikų istorija. Apie tai irgi progai atėjus, kada nors galima būtų pasakoti, kaip ir atskleisti iki šiol nežinomus Sąjūdžio puslapius.

Tačiau grįžkime prie Ukrainos. Kai sakau, kad su Ukraina per šį laikotarpį turėjau nuo 1988 m. ypatingą ryšį, reikia pasakyti ir kitką: Ukrainą pažinojau be rytinės jos dalies. Donbase iki pat 2014 metų įvykių buvau vis porą kartų. Vienas iš jų tai 2012 m., kai vyko Europos futbolo čempionatas. Ir tik po 2014 metų šiame regione ėmiau lankytis vis dažniau, Vėliau, išvysčius veiklą Donbase, prisidėjo ir veikla Azovo jūros regione. Ir čia užsimezgė draugiški, bičiuliški, kolegiški ryšiai su žmonėmis, kurie ten gyvena. O nuo 2017 m. kartais vos ne po pusę metų kiekvienais metais teko būti šiame regione. Taip žingsnis po žingsnio tapau jo ekspertu, aplankiau ne vieną šio regiono miestą ir kaimą.

Veikla daugiausia sukosi ties bendradarbiavimu su teisėsaugos institucijomis, teismais, teisine ir akademine bendruomene, taip taip pat ir su kariuomene. Viskas prasidėjo nuo

pirmųjų išvykų į Donbasą 2014- 2015 metais, iš pradžių tiesiog, kaip politologo, norėjusio suprasti priežastis regione, kodėl ten „rusiškojo pasaulio“ Kremliuje kūrėjai smogė po Krymo aneksijos. Vėliau tai dariau, kaip ekspertas, įskaitant ir per ESBO liniją. 2017 m. kartu su bičiuliais viename svarbiausių Donbaso miestų: Mariupolyje įkūrėme nevyriausybinių organizaciją „Donbaso vartai“. Šioje organizacijoje stiprus lietuviškas pėdsakas, bet pati ji ukrainietiška, kaip ir vadovybė bei įvairių sričių Donbaso ekspertai. Padėjus daug pastangų, su šia organizacija prasidėjo veikla. Bet atėjo šis didelis karas....

Tiksliau iš pradžių buvo ne karas, o visi ženklai, kad toks karas bus. Nepaisant to, kad Donbase jau 8 metus vyko hibridinis karas, iki šiol po 2015 m. jis apėmė tik siaurą 15-20 km ruožą ties linija, kuri atskyrė Kijevo kontroliuojamą Donbaso teritoriją nuo teritorijos kontroliuojamos Maskvos. Į šitą siaurą ruožą iš Ukrainos pusės ėmė važiuoti įvairios Vakarų šalių Vyriausybių ar parlamentų delegacijos, kurių dalyviai nusifotografuodavo prie kokio nors sugriauto nuo apšaudymų pastato tame regione, o po to grįždavo atgal. Tų šalių žiniasklaidoje buvo paskelbiama, kad delegacija buvo prie fronto linijos, užmirštant pasakyti, kad buvo gyvenvietėje, kur verda gyvenimas, o, kad delegacijai būtų ypatingai saugu, jų atvykimą suderindavo dar ir su ana puse. Ta kita pusė dažnai sutikdavo tokias saugumo priemones suderinti, nes anoje pusėje lygiai taip pat prie fronto linijos važiuodavo politikai, tik jau iš Rusijos Valstybės Dūmos, kitų institucijų ir lygiai taip pat fotografuodavosi bei po to kalbėdavo, kad nuvyko prie fronto linijos.

Iš tikrųjų, visoje Kijevo kontroliuojamoje Donbaso teritorijoje, net ir toje zonoje, į kurią laikas nuo laiko atvykdavo trumpam Vakarų šalių delegacijos, buvo galima dirbti, veikti ir tai dariau per visą tą laikotarpį, kai įkūrėme „Donbaso vartus“. Dar daugiau: per paskutinius keletą metų, kaip tik ta vadinamoji „pilkoji zona“ tapo pagrindine veiklos vieta. Supratau labai aiškiai ir tai sakiau Vakarų partneriams bei Ukrainos politikams: jeigu norime pradėti kurti europietiškąjį Donbasą, neužmirškime ekonominių-socialinių problemų sprendimo kaip tik tuose „pilkosios zonos“ kaimeliuose ir miesteliuose ir ten nekalbėkime tik apie humanitarinę pagalbą. Tiems miesteliams ir gyvenvietėms reikia duoti meškerę, kad galėtų gaudyti žuvį, o ne nuolatinę labdarą, kurios ne tiek ir reikėjo.

Aišku, būtina buvo neužmiršti ir likusios dalies Donbaso bei Azovo jūros regiono, kur niekas iki karo, prasidėjusio šių metų vasario 23-24 dienomis, ir nešaudė po 2015 metų, todėl ten visiškai buvo saugu. Bet investicijos ėjo labai vangiai. Juk sunku įtikinti, ypač Vakarų verslą, investuoti į Donbasą, kai jie žino, kad Donbasas tai vieta, kur šaudoma. Todėl reikėjo įsijungti į kampaniją, aiškinant, kad likusi Donbaso teritorija yra saugi.

Ne vienas iš jūsų ne kartą klausė: ar saugu buvo dirbti per tuos metus Donbase? Dalį atsakymo jau turite: didžioji dalis Donbaso teritorijos buvo visiškai saugi ir nėra čia jokio

heroizmo, kad dirbi ten. O dirbti ten labai svarbu. „Pilkoji zona“ nėra taip saugi. Bet per visus tuos metus, kiek dirbau regione, nė karto nepapuočiau į jokią apšaudymą, nors dėl eksperto vizito aplinkybių iš nevyriausybinių organizacijų niekas nesitaria su kita puse, kad to nebūtų. Arčiausiai konkretaus pavojaus buvau gal tik Talakovkos gyvenvietėje į rytus nuo Mariupolio. Po to, kai su šios gyvenvietės vadovu baigėme susitikimą administracijos pastate ir išvažiuojame prie upės, apžiūrėti teritorijos iš kur yra laikas nuo laiko taip stipriai apšaudoma, kad ten neįmanoma jokios ūkinės veiklos vykdyti, praėjus valandai, toje vietoje, kur stovėjome, neliko akmens ant akmens. Kai sėdau į mašiną, kuri turėjo parvežti į Mariupolį, girdėjau dunksėjimus, kuriuos per šį prasidėjusį karą Ukrainos žmonės girdėjo jau ir Kijeve. Bet per visus tuos metus, kol Donbase vyko hibridinis karas, Kijevas, Charkovas, Dniepras, Odesa, jau nekalbant apie Lvovą, gyveno visai taikų, nerūpestingą gyvenimą ir karas jiems buvo tik labai tolima istorija.

Tai jutau kiekvieną kartą, kai važiuodavau iš Donbaso per Kijevą ar kitus miestus ir kaip su dideliu susidomėjimu klausėsi Ukrainos politikai apie tai, kas vyksta, kaip jie sakė „tame tavo Donbase“. Mačiau, kaip godžiai gaudė informaciją ir užsirašinėjo Vakarų šalių diplomatai Kijeve. Ir vieni, ir kiti pradžioje po 2015 m tik laikas nuo laiko atvykdavo trumpam laikui į Donbasą ir nesuvokė procesų vykstančių ten gilumo bei tendencijų.

Labai tikėjau, kad Vakarų parama gali kompensuoti tą verslo nepasitikėjimą, kai buvo sprendžiami Donbaso išvystymo klausimai, bet, kaip ilgainiui supratau, Vakarų parama neretai pati dirba vadovaudamasi labiau savo interesais arba programose dirbančių ekspertų interesais, tame tarpe ir finansiniais, nei interesu pagelbėti šaliai, kur dirba.

Man tai buvo didelis šokas. Tada supratau, kodėl Vakarų parama būna dažnai neefektyvi. Atvažiuoja koks nors buvęs vienos ar kitos šalies pareigūnas, sako, kad moka rusų kalbą ir norėtų būti Ukrainoje to klausimo, už kurį buvo atsakingas savo šalyje, gerai apmokamu tarptautiniu ekspertu. Suveikia vienoks ar kitos vidinis sprendimo priėmimo mechanizmas ir toks žmogus jau ekspertas. Po to jis ar ji ateina į konferenciją, seminarą ir ramiai pareiškia, kad kaip malonu ten dalyvauti, nes apie Ukrainą ne daug ką ir žino. Ir mokosi tada visą tą laiką, kol yra ekspertu, kas yra ta Ukraina arba net nesimoko, o tiesiog gerai laiką leidžia už labai gerus pinigus. O, kai ateina laikas, ima ir pasiūlo ką nors iš savo šalies patirties arba iš Afrikos ir Azijos, kur gal dirbo, nelabai ir domėdamasis, kaip visa tai tinka Ukrainai ar kokiam nors konkrečiam šalies regionui. Aišku, buvo ir gerų, pažįstančių Ukrainą ekspertų, įskaitant ir atvykusius iš Lietuvos.

Kalbant apie Donbaso klausimą, tai viskas dar buvo keisčiau. Kai kurios organizacijos, net turi reikalavimą, kad jų ekspertai Donbaso klausimu į patį regioną neturėtų teisės važiuoti, nes ten atseit yra pavojinga ir projekto draudimo nuostatos to neleidžia. Vadinasi, būk

Donbaso ekspertu, gauk gerą atlyginimą, tačiau sėdėk Kijeve ar Charkove. Gal kam nors toks požiūris atrodo priimtinas, bet, jeigu nori padėti šaliai, tai – ne.

Dėl minėtų priežasčių, bent man jau nenuostabu, kad daug Vakarų paramos Ukrainai ir konkrečiai Donbasui buvo iššvaistyta ne dėl to, kad Ukrainoje yra korupcija (kuri, deja, aišku yra), o kad paramos davimą įgyvendinantys galvojo daugiau apie save, bet ne apie Ukrainą. Ne vienam Ukraina tapo tiesiog melžiama karve su milžiniškais honorarais.

Nežinau, ar tokiu pačiu principu vadovaujantis buvo įgyvendinama parama ir kituose pasaulio šalyse, pavyzdžiui, Afganistane, tačiau, jeigu taip, tai nenuostabu, kad tie, kas lyg ir padėjo tai šaliai, kilus pavojui, pirmieji tuoj pat pasipustė padus. Jų su ta šalimi, išskyrus honorarus, niekas nerišo. Ukraina tai ne Afganistanas. Bet stebėdamas, kaip strimgalviais viena po kito Vakarų šalys paliko šią šalį, dar tik artėjant Talibanui prie Kabulo, vis dažniau kilo mintis, ar nebus taip ir Ukrainai, jeigu jau ne tik virš Donbaso, bet virš visos šalies ims telktis tamsūs debesys. Ilgai laukti tų debesų ir nereikėjo.

Praėjusių metų pradžioje ėmė aiškėti, kad Ukrainai gresia daug didesni pavojai, nei hibridinis karas Donbase. Apie tai nuolat išpėjau Lietuvos ir Vakarų šalių politikus, diplomatus, ekspertus, raginau imtis kuo griežtesnių sankcijų už grasinimą sunaikinti Ukrainos valstybę, kurie pirmą kartą taip stipriai nuskambėjo iš Rusijos prezidento administracijos vadovo pavaduotojo Kozako lūpų praėjusių metų pavasarį. Bet Vakarų partneriai netikėjo, kad Putinas gali pulti ir ragino nepanikuoti, o taip pat sakė, kad griežtesnių sankcijų Rusijos atžvilgiu nenori imtis, kad tik neprovokuoti Rusijos. Tas pats buvo ir su ginkluotės tiekimu Ukrainai. Ilgą laiką Vakarai delsė eiti Lietuvos pavyzdžiu ir imti tiekti tokią ginkluotę Ukrainai, kokią kas gali ir turi. Taip buvo prarastas labai svarbus laikas, kuris galėjo padaryti Ukrainą ginkluotės prasme dar stipresne, nei ji buvo šiam karui prasidėjus, o Putino režimą Rusijoje – daug silpnesniu, nei karo išvakarėse.

Praėjusių metų pabaigoje Putinas ėmė visiškai įsigyventi į pasaulio valdovo vaidmenį ir pareiškė ultimatumą ne tik Ukrainai, bet ir Vakarams. Nors jau buvo padaręs tarptautinį nusikaltimą su Krymo okupacija bei aneksija bei hibridiniu karu Donbase, kuris nusinešė iki šio karo 14 tūkst. žmonių gyvybių. Bet Vakarai nesiryžo atmesti iš karto Putino ultimatumo ir įsivėlė į keistas derybas, taip sustiprindami Rusijoje įsitikinimą, kad Vakarai yra silpni ir, jei Putinas parodys griežtesnės politikos ženklus, Vakarai atsitrauks.

Galimai atsitrauks ir iš Baltijos šalių, kas Putino ideologijoje nemažiau svarbu, nei parklupdyti Ukrainą. Juk galutinis jo tikslas yra ne tik pilnai paimti į kontrolę Ukrainą, bet ir parklupdyti Vakarus, pakertant tokias Vakarų institucijas, kaip ES ir NATO. Vargu, ar begalėtų būti didesnis triumfas Putinui po Krymo aneksijos, kontrolės Donbaso ir bendrai

Ukrainos, kaip priversti Vakarų palikti likimo valiai Baltijos šalis, tuo parodant, kad NATO garantijos ir pats NATO yra tik popierinis tigras prieš vis labiau galingesnę Rusiją. Ir, kad 5-asis NATO straipsnis, garantuojantis visų narių saugumą, neveikia. O Baltijos šalių įtraukimas į Maskvos įtakos zoną svarbus dar ir tiems žmonėms Rusijoje, kurie gyvena Sovietų Sąjungos nostalgijos nuotaikomis ir yra putinizmo atrama.

Beje, dabar tokia perspektyva atrodo mažiau realistiškas, nes po to, kai Putinas pradėjo totalų karą prieš Ukrainą, ir Vakaruose aiškiai suprasta, koks grėsmingas yra Putino režimas. NATO šalys susitelkė, pasiryžo stiprinti rytinį savo flangą, t.y. ir Baltijos šalių saugumą. Vadinasi, Ukraina savo kovos kaina kažkuria prasme išgelbėjo Lietuvą. Kad Ukraina šiuo klausimu Lietuvai gali būti svarbi seniai supratau. Tai viena iš priežasčių, kodėl tiek dėmesio skyrčiau Ukrainai, o po to ir konkrečiai Donbaso regionui Ukrainoje. Donbasas buvo Ukrainos skydas, o Ukraina mūsų regiono, taip pat ir Lietuvos, skydas.

Pastaruoju metu ukrainiečiai, žinodami mane, kaip politologą ir žmogų buvusį politikoje, ėmė vis dažniau klausinėti: kaip aš manau, ar Vakarai nepaliks Ukrainos, jeigu Putinas ims realiai grasinti Ukrainai, ar net pasiryš pulti ne tik Donbasą. O gal Vakarai net ir gins Ukrainą? Ar gali Vakarai imti kuo skubiau teikti modernią ginkluotę Ukrainai, o gal po keleto gana simbolinių žingsnių po to išsigąs Rusijos grasinimų ir kad tik neprovokuotų Rusijos, kaip Putinas tai supranta, ir nustos teikti tą ginkluotę. Kas laukia ukrainiečių ir Ukrainos? Man būnant sausio mėnesį Lietuvoje kai kurie iš jų net klausė, ar atvažiuosiu į Donbasą. Jie aiškiai matė, kokie Ukrainai kyla pavojai, ypač Donbaso ir Azovo jūros regionui ties Krymu, nors tuo pačiu metu ir Lietuvoje netrūko politikos apžvalgininkų bei politologų, kurie ramiai veidu aiškino, kad Putinas tik blefuoja.

Sausio mėnesio pabaigoje buvau jau Kijeve įsitikinęs, kad Putinas neblefuoja. Apie tai sakiau ir būdamas Lietuvoje tiek mūsų šalies žiniasklaidos priemonėse, tiek ir dalyvaudamas diskusijoje su Vakarų partneriais. Bet supratau, kad tas žodis bus svaresnis, nuvykus į Ukrainą. Be to, laikiau kritiškai svarbiu įtikinti Vakarų partnerius per savo kontaktus NATO šalių ambasadose Kijeve sustiprinti, o ne sumažinti ginkluotės tiekimą Ukrainai. Putino Rusijos jau niekas negali provokuoti. Ji pati tada jau provokavo Ukrainą, kad ši pradėtų karą, o Rusija gautų pretekstą užpulti, kaip Gruzijoje 2008 m.

Bet Ukraina nepasidavė daugkartinėms Kremliaus provokacijoms. Štai, kodėl Vakarų akyse šis pradėtas karas prieš Ukrainą atrodo visiškai kitaip, nei karas Gruzijoje.

Atvykęs sausio pabaigoje į Ukrainą, neabejojau tik vienu: Vakarai nepaliks Ukrainos žmonių taip, kaip atsitiko Afganistane, o esant Kijeve ir kituose didžiuosiuose miestuose Vakarų šalių atstovams, ir šie miestai niekaip negalės tapti taikiniais apšaudymams, nes Putinas

tikrai nebenorės užmušti Vakarų šalių piliečių, juo labiau diplomatų. Taigi, Vakarų šalių politikų, diplomatų buvimas Ukrainoje ir net ne tik Kijeve, o gal ir dar kituose Ukrainos miestuose yra tarsi skydas tų miestų žmonėms. Nors, kad Putinas savo karinius veiksmus gali pradėti masyviais apšaudymais, kaip ir atsitiko, neabejojau ir tai ne kartą sakiau. Suvokiant šio skydo esmę, ėmėme vystyti net idėją, kad į įvairius Ukrainos miestus atvyktų Europos šalių parlamento nariai, Europos parlamento nariai ir ten būtų, kad Putinas negalėtų įgyvendinti savo agresyvios, brutalaus politikos.

Deja, šiuos planus sutrukdė įgyvendinti karas. Po to, kai Ukrainą užgriuvo lavina Vakarų šalių atstovų vizitų, įskaitant ir Lietuvos premjerę bei parlamento narius, nusistovėjo štilis. Paskutinė berods ir lankėsi Lietuvos Seimo Nacionalinio saugumo komiteto delegacija. Ir kai tik tą dieną, vasario 16-ąją, kai Vakarai paskelbė, kad Putinas puls.

Iki šiol nelabai suprantu tų pranešimų, skelbiant dienas, kada Putinas puls Ukrainą. Ar tai buvo realios datos ir Putinas kiekvieną kartą atsitraukdavo išgirdęs, kad tai yra žinoma, ar kažkas kito. Bent jau aš spėjau, kad Putinas puls praėjus vienai ar kelioms dienoms po vasario 20-osios. Tai ne kažkokia tai pranašystė, o suvokimas, remiantis vieša informacija. Taip, deja ir atsitiko. Putinas užpuolė Ukrainą labai anksti rytą, kaip ir Hitleris, nepaskelbęs karo Ukrainai. Panašumų tarp šių dviejų diktatorių yra labai daug.

Pasirodė, kad daug sunkiau, nei Putino elgesį buvo nuspėti Vakarų partnerių elgesį Ukrainoje. Visiems savo draugams ir bičiuliams ukrainiečiams tomis dienomis sakiau, kad Ukrainoje tikrai nebus, kaip Afganistane ir kad Vakarai liks Ukrainoje, nepaisant visko. Tačiau susitikęs sausio pabaigoje su NATO šalių diplomatais, mačiau, kad jiems ne tiek rūpėjo klausimas, kas bus Ukrainoje ir mano įtikinėjimai, jog reikia sustiprinti ginkluotės tiekimą Ukrainai, kiek ant stalo padėtas mobilus telefonas ir informacija, kada prasidės ambasados darbuotojų šeimos narių, o po to ir diplomatų evakuacija. NATO šalių diplomatai, įvairias tarptatines paramos programas įgyvendinusieji Vakarų ekspertai iš pradžių išvyko į Lvovą, o po to išsibarstė po regioną už Ukrainos ribų.

Tomis dienomis turėjau du pasirinkimus: padaryti taip, kaip darė dauguma kitų mano kolegų Vakarų ekspertų ir diplomatų, t.y. išvykti iš Ukrainos, o pradžioje į Lvovą ar važiuoti iš Kijevo į Donbasą ir Azovo jūros regioną. Pastarasis variantas, aišku tiko tik tada, jeigu Ukraina ne tik vieta, kur dirbta, o svarbūs ir šilti santykiai ten su žmonėmis.

Užsimezgė ir daug glaudžių santykių su žmonėmis kariuomenės, teisėsaugos struktūrose, kurie turėjo atlaikyti galingą Rusijos karinės armados smūgį. Paskambinau tomis dienomis vienam kitam iš jų. Girdėjau tą patį klausimą: „Alvydai, ar ir tu išvyksti?“ Žmogus klausdavo, o balse ryškus kartėlis, nusivylimas ir, aišku, nebylus klausimas: kodėl visi Ukrainą palieka,

ar Ukraina turi stovėti prieš Putiną vieną vieną.

Tolesnis sprendimas buvo visiškai aiškus. Prisiminiau, kaip svarbu buvo mums, Lietuvoje tais tragiškais 1991 m. sausio ar rugpjūčio (Kremliaus pučas) mėnesiais, kai kartu su mumis buvo kitų tautų demokratinių jėgų atstovais. Jie nebūtų užsiėmę Parlamento gynyba, bet tai, kad jie buvo kartu su mumis, buvo didelė moralinė parama mums. Ar jie rizikavo savo gyvybe? Matyt, kad taip. Bet jie suvokė realaus solidarumo prasmę.

Po to abejonių nebuvo. Esu Sąjūdžio žmogus. Buvau ir esu. Ir to niekas iš manęs neatims. Labiausiai sukrėtė toks Vakarų šalių pabėgimas iš Ukrainos, kilus pavojui ir norėjosi įnešti nors kažkokį savo indėlį, palaikant ukrainiečius tokią sunkią valandą. Be to, žmogiški santykiai, kurie užsimezgė su daugybe šio regiono žmonių, yra irgi svarbu.

Grįžęs į Donbasą, atnaujinau savo įrašus facebook puslapyje, kuriuos jau buvau kurį laiką apribojęs. Šie įrašai turėjo duoti suprasti mano bičiuliams, kolegoms Ukrainoje, kad esu čia, o karo išvakarėse dar apsilankiau viename pafrontės regione, kur lyg niekur nieko kalbėjome apie būsimus darbus, nors, matyt, supratome, kad karas ne už kalnų.

Vėlgi, nematau nieko šiame elgesyje herojiško. Greičiau tiesiog žmogiško, sąjūdiško. Toks elgesys galbūt galėjo nustebinti tik tuos, kurie buvo patikėję, kad realiai egzistuoja tas šlykštus palaižūnas iš „Dviračio žinių“, nors apie tai, kokiam šantažui teko atsisipirti, kai „dviratininkai“ dar tik ruošėsi kurti tą šlykštų personažą, galima būtų irgi kada nors dar pasakoti. Kita vertus, ar toks prisitaikėlis, kaip tas veikėjas ir „Dviračio žinių“ būtų galėjęs raginti bendraminčius kurti Sąjūdį, o po to ir kurti jį su maža grupele kitų, ar būtų drįsęs eiti prieš srovę ir kritikuoti vieną ar kitą šalies vadovą, jam ar jai esant valdžioje, pripažinti savo klaidas politikoje, kai jos buvo padarytos, įskaitant paramą vienam kandidatui į prezidentus. Galbūt tai galėjo nustebinti dar ir patikėjusius istorija apie diplomata Londonę, kuris už valdiškus pinigus pirkto vos ne prezervatyvus. Tuometinis LDDP ministras Gyls dabar dedasi visuomenės gynėju, bet tada jis buvo LDDP viršūnėlės dalis ir sutiko būti įrankiu operacijos, išvalant Sąjūdžio žmones ir senosios lietuvių emigracijos atstovus iš diplomatinės tarnybos. Taip jau atsitiko, kad ambasadoje Londone buvo net du Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nariai: akademikas R. Rajeckas ir aš. Todėl dėmesys šiai ambasada LDDP viršūnėlėje buvo ypač didelis, o sufabrikuota byla, kurią jie pralošė teisme, pasižymėjo ypatingu išradingumu.

Praėjo daugiau, nei 25 metai nuo šios bylos, bet vis kažkaip nebuvo progos apie jos priežastis papasakoti, apie spaudimą teismui, šantažą iš šiandien žinomų kai kurių asmenų, kad tik galėtų LDDP viršūnėlė sufabrikuoti kaltinimus prieš ambasadorių R. Rajecką. Kai buvo pasakyta: tu gali likti diplomatijoje ar išeiti, bet abiem atvejais turi pasakyti kažką, kas

galėtų stipriai sukompromituoti ambasadorių R. Rajecką. Atsisakiau.

Kas mane gerai pažįsta dar nuo Sąjūdžio metų, tam toks elgesys nebuvo netikėtas. Kaip ir pasilikimas dabar Donbaso ir Azovo jūros regione, nors aiškiai jaučiau, kad karas artėja. Kitaip tiesiog negalėjau pasielgti. Kitaip būčiau jautęs nuolatinis savo sąžinės priekaištus, kad išvykau ir palikau savo bičiulius Ukrainoje, lyg jie būtų vienu vieni.

Dabar aš esu ramus. Bent jau prieš savo sąžinę. Ne viskas įvyko šio karo metu, kaip galvojau, bet ne viskas ir nuo mūsų valios priklauso. Kadangi visus tuos paskutinius metus veikla sukosi daugiausia apie Mariupolį ir ten yra daugiausia bičiulių, kolegų iš viso Donbaso regiono, tai logiška buvo būti per karą ten. Tačiau atsitiko taip, kad reikėjo važiuoti į Berdianską, kaip vieną iš svarbiausių Azovo jūros regiono miestų. Ir aplinkybės taip lėmė, kad ten turėjau likti. Todėl negalėjau pats būti dabar kartu su savo bičiuliais ir kolegomis Mariupolyje. Gali būti, kad nuo sugriovimo mastų šito miesto ir nebepažinsiu. Kaip nepažinsiu ir kitų visiškai sugriautų Donbaso miestelių.

Nesitikėjau, kad skirtingai, nei Mariupolio miestas, Berdianskas bus praktiškai visiškai neginamas nuo Rusijos armijos, todėl taip atsitiko, kad atsidūriau Rusijos okupacijos zonoje Azovo jūros regione, o Mariupolis atkakliai ginasi, nors ten ir labai sunku.

Negalvojau, kad viena iš priemonių, kuria gali veikti okupacinė valdžia, tai atjungti visiškai nuo interneto ir mobilaus telefono ryšio, kad net lietuvišku mobiliu numeriu nei prisiskambinti, nei paskambinti negalima. Akivaizdu, kad tada dingsta ir galimybė komentuoti apie tai, kas darosi Ukrainoje bei šiame regione. Ir ne tik komentuoti, bet ir per savo kanalus, iš savo bičiulių tai sužinoti, o tada duoti žinoti ir daug plačiau. Be to, dingsta galimybė pasakyti savo partneriams ir bičiuliams, kad esu čia, regione. Pagaliau to jau ir nebereikia. Ukrainai dėmesys yra labai didelis, ko anksčiau nebuvo.

Vadinasi, jau galima išvykti. Atlikus iki galo tai, ką turėjau padaryti ir kaip jaučiau viską savo širdyje. Bet dabar atkirsti visi keliai išvykimui. Beveik visoje šalyje vyksta karas ir matyt, reikės palaukti paliaubų, kad galėčiau grįžti. Tikiu, kad per tą laiką man nieko bloga neatsitiks ir gyvenimas tęsis toliau. Gaila tik taip sudaužytos Ukrainos valstybės. Bet labai tikiuosi, kad po karo ji atsistos ant kojų, o Vakarų partneriai, suvokdami savo atsakomybę, padės tai padaryti, galbūt net įvertinę savo paramos teikimo klaidas.

Jeigu Lietuva norės deleguoti į tarptautinės bendrijos pastangas pagelbėti Ukrainai, dirbant ties humanitariniais koridoriais Donbaso ir Azovo jūros regione ar kitais klausimais, kad šio regiono žmonėms padėti per ESBO, ES, JT ir t.t., būčiau pasirengęs tai daryti. Nors ir žinau, kad pasirenkant ką nors tokiai veiklai lemia ne kompetencija, ne šalies ar regiono žinojimas,

o vidinis sprendimų priėmimo mechanizmas, kur veikia daug kitų veiksnių. Nuo Sąjūdžio laikų nelipau niekam per galvas ir nesiruošiu to daryti.

Gyvenimas nestovi vietoje ir iš klaidų visi mes turime mokintis. Ar buvo klaida pasilikti čia, žinant, kad toks karas ateina? Ne, tikrai nemanau. Viskas buvo taip, kaip turėjo būti. Po viso to ramia sąžine galėsiu pasakyti: iki pasimatymo mieli draugai ir bičiuliai Ukrainoje, o visiems artimiems žmonėms, bičiuliams, draugams Lietuvoje sakau: iki susitikimo Lietuvoje. Anksčiau ar vėliau manau, kad Lietuvą pavyks man pasiekti.

Tačiau kol esu čia, regione, padeda viską atlaikyti Jūsų parama ir įsitikinimas: kaip Sąjūdžio žmogus kitaip negalėjau pasielgti. Toks buvau. Toks esu. Ir, matyt, toks liksiu iki gyvenimo pabaigos.

Vienintelis didelis sąžinės priekaištas buvo tada, kai visiškai atjungtas sėdėjau nuo mobilaus telefono ryšio ir interneto per šias dienas. Tada daug galvojau, kaip jaučiasi žmonės, kuriems esi brangus ir artimas ir kurie man irgi yra artimi ir brangūs, kai negali pranešti, kad tu esi gyvas ir sveikas, o jie žino, kad tu esi ne kur nors kitur, bet Rusijos okupacinėje zonoje. Tada tylą iš žmogaus gali atrodyti ypač grėsmingai.

Bet viskas gerai. Esu gyvas ir sveikas. Ir šis mano ilgų apmąstymų tekstas tai dar kartą patvirtina. Kai atsiduri tokioje situacijoje, apima įvairūs apmąstymai apie gyvenimo kelią, kuris buvo praeitis ir kuris dar yra ateityje. Dėkoju tiems, kas tai perskaitė. Dabar tikiuosi, kad viskas bus aiškiau ir visa eilė klausimų į kuriuos turėjau atsakyti, nebekils. Šiandien graži, saulėta diena. Tikiuosi, kad ilgai netrukus toks bus gražus ir giedras dangus virš Ukrainos ir Lietuvos

